

Gespreksmodel Sociale Basis

Wat verstaan we nou precies onder 'sociale basis'
en waarom moeten we er eigenlijk in investeren?

Colofon

Auteurs: Maarten Kwakernaak (Verwey-Jonker Instituut) en Jochum Deuten (zelfstandig onderzoeker).

Met medewerking van de gemeente Eindhoven, gemeente Dijk en Waard, Annette van den Bosch (Movisie) en Andrew Britt (Verwey-Jonker Instituut).

Eindredactie: Paul van Yperen, Communicatie Movisie.

Vormgeving: Ontwerpbureau Suggestie & Illusie.

Utrecht, april 2024.

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

VERWEY
JONKER Instituut

Movisie, kennis en aanpak van sociale vraagstukken / Verwey-Jonker Instituut

www.movisie.nl

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Deze publicatie is tot stand gekomen dankzij financiering van het Ministerie van VWS.

Inleiding

Redenen voor het inzetten van het gespreksmodel...

'Ik merk dat we de term sociale basis vaak gebruiken, maar dat we niet altijd hetzelfde bedoelen'

'Onze partners begrijpen het niet goed wanneer we het over de sociale basis hebben'

'We willen monitoren in de sociale basis...maar waar beginnen we?'

De verwachtingen rond de sociale basis zijn hooggespannen. Maar wat verstaan we precies onder de 'sociale basis' en waarom moeten we eigenlijk investeren in de sociale basis? Het is aan gemeenten en lokale partners om het begrip sociale basis zelf in te vullen. 'Goed' of 'fout' bestaan dus niet bij het invullen van dit begrip. Wel is het waardevol voor de slagkracht van beleid om samen een afbakening te maken: wat rekenen we wel tot de sociale basis en wat niet? Dat voorkomt spraakverwarring en verhoogt de kans dat de verwachtingen bij investeren in de sociale basis realistisch zijn.

Waarom dit gespreksmodel?

Het Gespreksmodel Sociale Basis is een handig instrument dat je helpt om scherper te praten en te schrijven over de sociale basis: welke ingrediënten reken je tot de sociale basis en welke verwachting heb je bij investeringen in de sociale basis? Dit model kan een eerste handige stap zijn bij het creëren van een nieuwe beleidsvisie, maar kan je ook verder helpen tijdens het ontwikkelen van dit beleid. Ook is het model handig als je diverse partners wilt betrekken in het afbakenen van het begrip en het bepalen van je doelstellingen rond de sociale basis.

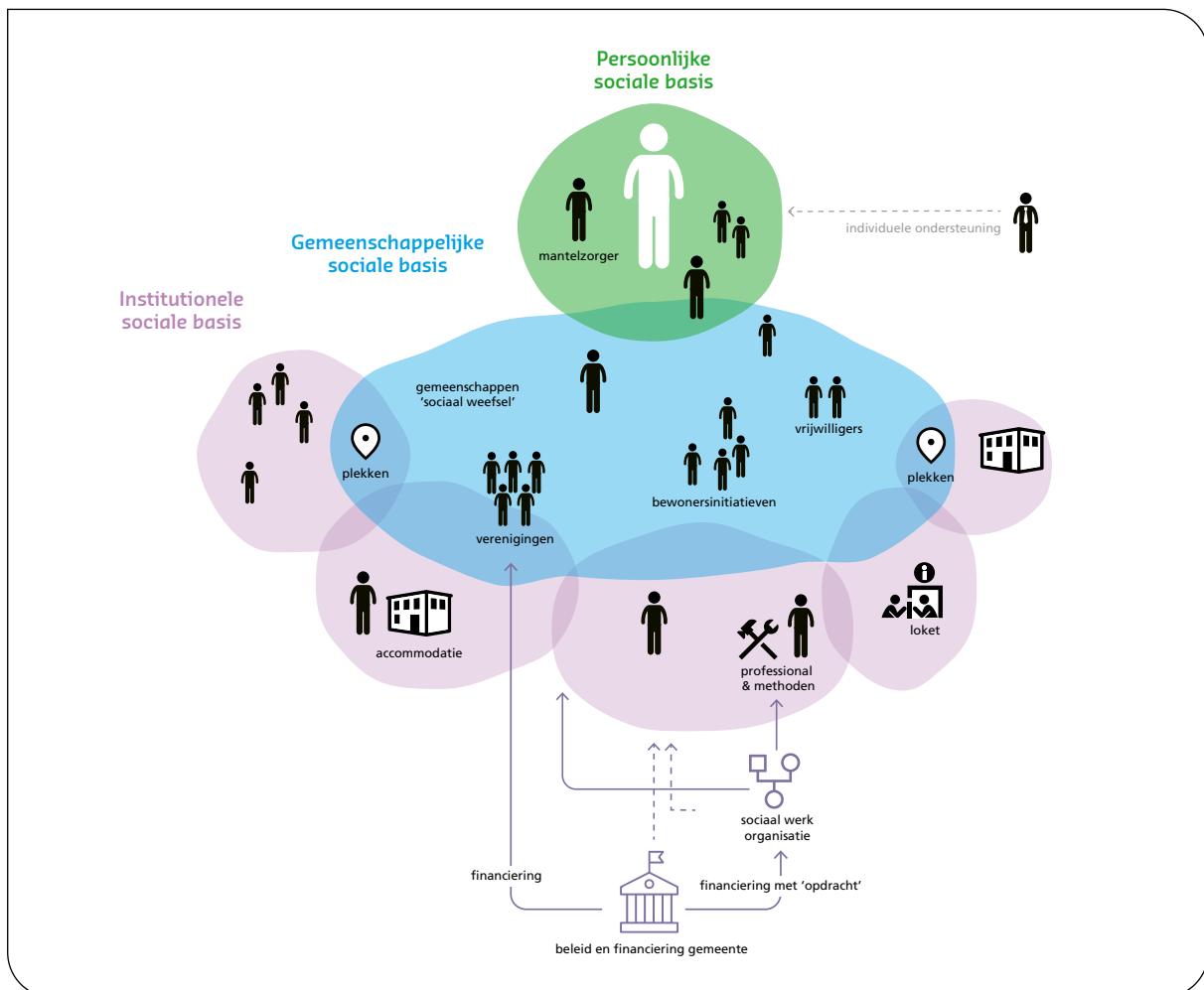
Wat kun je met dit instrument?

1. Spraakverwarringen voorkomen rondom het begrip 'sociale basis'.
2. Partijen bij elkaar brengen om het eens te worden over de afbakening van de sociale basis en de bedoelingen/verwachtingen van investeren in de sociale basis.
3. Meer scherp te creëren in het vertalen van beleid naar praktijk, bijvoorbeeld invullen van subsidieregelingen.
4. Een eerste stap zetten richting monitoring in de sociale basis: pas als je weet wat het is, kun je de stap maken naar monitoring.

Voor wie is dit instrument?

Het Gespreksmodel Sociale Basis is bedoeld voor gemeenten, die het begrip sociale basis gebruiken in hun beleidsstukken en die meer betekenis willen geven aan het begrip. Maar ook voor welzijnsorganisaties of andere partners in de sociale basis is het een handig instrument.

Achtergrond: hoe kun je kijken naar de sociale basis?

Persoonlijke sociale basis

Mensen willen meedoen in de maatschappij, het liefst op eigen kracht. Als dat niet meer (helemaal) lukt, kunnen mensen in hun omgeving (familie, vrienden, buren) daarbij ondersteunen. Dit is de persoonlijke sociale basis.

Gemeenschappelijke sociale basis

Mensen zoeken elkaar op. Ze delen een passie. Zij willen zich inzetten voor iets, of willen samen leuke dingen doen. Dat begint bij een idee van iemand of een groepje. Dat kan uitgroeien tot een groter verband. Dan neemt ook de mate van organisatie toe: van een informeel gezelschap naar een meer formeel georganiseerd verband. Dit is de gemeenschappelijke sociale basis.

Institutionele sociale basis

Deze gemeenschappelijke sociale basis wordt ondersteund door georganiseerde, professionele inzet en voorzieningen. Het gaat dan om sociaal professionals, zoals opbouwwerkers en community builders. Of om leden van een wijkteam dat expliciet de opdracht heeft om initiatieven in de wijk tot bloei te laten komen. Dit is de institutionele sociale basis.

Het kan ook gaan om plekken waarbij de ene plek inclusiever is dan de andere:

- Plekken in de openbare ruimte: het park, het plein, het honden uitlaatveld.
- Het maatschappelijke vastgoed of een gemeentelijke voorziening, waarbij de gemeente direct stuurt: het buurthuis, het sportveld met kantine.
- Private plekken: de koffietafel in de buurtsuper of de buurtkroeg.

Deze professionals, voorzieningen en plekken ondersteunen de gemeenschappelijke sociale basis: het koor kan bijvoorbeeld oefenen in de gesubsidieerde ruimte van het buurthuis. In een goed ingerichte openbare ruimte is het ook makkelijker om bijvoorbeeld je burens te ontmoeten. Dat ondersteunt de persoonlijke basis.

Rollen van gemeente en sociaal werkorganisatie

De institutionele sociale basis komt voor een belangrijk deel tot stand door de inzet van de gemeente en de sociaal werkorganisatie. Zij investeren in de institutionele sociale basis en faciliteren de gemeenschappelijke sociale basis.

Maar ook andere 'institutionele' organisaties zijn actief.

- Woningcorporaties bieden bijvoorbeeld ontmoetingsruimten aan in hun complexen.
- Religieuze organisaties stellen hun gebouw open voor initiatief. Of initiëren vrijwillige inzet om mensen te ondersteunen.
- Scholen bieden een plek (het schoolplein) waar mensen elkaar ontmoeten en kunnen bouwen aan hun eigen netwerk en daarmee aan de persoonlijke sociale basis. Een school bundelt veel vrijwillige inzet en/of verhuurt zaalruimtes voor de gemeenschappelijke sociale basis.

Dit bestaat allemaal naast de individuele (geïndiceerde) ondersteuning, die de gemeente en andere partijen kunnen aanbieden en die *niet* tot de sociale basis wordt gerekend. Wel is het goed mogelijk om in deze relatie tussen bewoner en ondersteuner de sociale basis te betrekken. Ondersteunde bewoners kun je verwijzen naar activiteiten in de gemeenschappelijke sociale basis of je kunt hen stimuleren om daar als vrijwilliger actief te worden. De verwachting is dat inwoners dan beter zijn geholpen, omdat steun vanuit de (persoonlijke en gemeenschappelijke) sociale basis een andere kwaliteit heeft en minder snel verdwijnt. De verwachting is ook dat het goedkoper is, omdat het (op termijn) als vervanging wordt gezien van professionele inzet. Dat is de bekende beweging 'van eerstelijns naar nuldelijn'.

De kwaliteit van de sociale basis is omgekeerd ook gebaat bij een goede individuele ondersteuning. Om bijvoorbeeld mede-inwoners naar door te verwijzen/toe te geleiden, als inwoners tijdens een verenigingsactiviteit zien dat het minder gaat. En om mensen die actief zijn in de sociale basis waar nodig tijdelijk te ondersteunen als het in hun leven tegenzit.

Instructie

VOORBEREIDING

De inzet van het Gespreksmodel Sociale Basis vraagt de volgende voorbereidende stappen:

① **Bepaal het doel van de sessie**

Waarom is het belangrijk om samen de sociale basis af te bakenen? Geef in je voorbereiding en in je uitnodiging aan deelnemers expliciet aan waarom dit instrument wordt gehanteerd en hoe de uitkomsten gebruikt zullen worden.

② **Nodig betrokkenen uit voor de sessie**

De sociale basis is in veel gemeenten vooral een onderwerp binnen het sociaal domein, maar het raakt vele andere domeinen. Sport, ruimte en cultuur zijn voorbeelden van beleidsdomeinen die sterk verbonden zijn met de sociale basis. Het kan daarom verstandig zijn om ook collega's uit die domeinen uit te nodigen. Nodig daarnaast partijen uit de sociale basis zelf uit. Denk aan sociaal werk, maar ook aan inwonersinitiatieven en verenigingen.

Neem in de uitnodiging op:

- Het doel van de sessie.
- De werkvorm (Gespreksmodel Sociale Basis).
- Welke partijen uitgenodigd worden.
- Wat wel en niet gaat gebeuren met de uitkomsten.
- De tijd, datum en locatie (die zo goed mogelijk passen bij de deelnemers), en de duur van de sessie (2½ uur).

③ **Zorg voor kundige gespreksleiders en (eventueel) notulisten**

Het begeleiden van een sessie met het Gespreksmodel Sociale Basis is niet moeilijk. Het is wel raadzaam om hiervoor iemand te vragen die enigszins thuis is in het onderwerp én ervaring heeft met gespreksleiding. Elke groep heeft maximaal 8 deelnemers. Zorg dus voor 1 gespreksleider per 8 deelnemers.

Het is verstandig om ook notulisten te betrekken (1 notulist per tafel), zodat alle resultaten goed gevangen kunnen worden. Deze notulist kan bij voorkeur ook goed tussen de regels door luisteren en zo nodig verdiepende vragen stellen. Zonder notulist moet de gespreksleider aantekeningen maken.

④ **Reserveer een rustige locatie met voldoende ruimte**

Zorg voor een locatie waar meerdere ruimtes zijn, zodat alle groepen in een ruimte terecht kunnen. Of zorg anders voor ruime afstand tussen de tafels, zodat groepen geen last van elkaar hebben en iedereen elkaar goed kan verstaan.

5 **Maak het materiaal op maat en laat het drukwerk tijdig produceren**

Print het gespreksmodel op A-1 formaat (full colour) met voor elke tafel één exemplaar. De kosten zijn aanzienlijk lager wanneer je dit tijdig bestelt via internet. Print het gespreksmodel niet op kleiner formaat! Het is van belang voor het gesprek dat het gespreksmodel voor iedereen goed zichtbaar en bereikbaar is.

Print de kaartjes met ingrediënten op A4 en dubbelzijdig. Snij/knip ze op maat. Voeg eventueel zelf kaartjes naar smaak toe. Zorg per groep voor één setje. Print en snij/knip ook de bedoelingkaartjes. Zorg voor een kaartje per deelnemers en een paar reserve. Het bestand vind je hier (bedoelingkaartjes) en hier (ingrediëntenkaartjes). Voeg eventueel zelf kaartjes naar smaak toe. Deze moeten met de hand gesneden/geknipt worden.

6 **Maak een groepsindeling**

Maak alvast een indeling van de groepen, zodra duidelijk is wie deelnemen. Zorg voor een goede spreiding zodat verschillende perspectieven voor een vruchtbaar gesprek aan tafel zorgen.

7 **Bereid de zalen voor**

Zorg op de dag van de sessie dat er in elke ruimte een tafel met voldoende stoelen er omheen staat. Leg in elke ruimte een exemplaar van het gespreksmodel op A1-formaat en de kaartjes op tafel. Zorg ook voor de volgende workshopmaterialen: voldoende pennen, stiften, ronde stickertjes.

DE SESSIE

→ Gezamenlijke aftrap

Start de bijeenkomst gezamenlijk. Vertel nog een keer het doel van de bijeenkomst en laat daarna de verdeling van de groepen zien. Vertel ook wat je met de uitkomsten gaat doen en vraag eventueel toestemming voor het maken van foto's en gebruik van namen in de verslaglegging. Ga vervolgens in groepen uiteen.

→ Aan tafel

Aan tafel heb je als gespreksleider de rol om:

- De deelnemers bij de drie rondes te begeleiden;
- De deelnemers te stimuleren om de kaartjes in stilte in te vullen;
- Door te vragen en de dialoog te stimuleren;
- De notulist zo nu en dan te vragen samen te vatten. Is er geen notulist, dan maak je als gespreksleider aantekeningen tijdens het gesprek.

→ Kennismaking

Start met een korte kennismaking:

Wie ben je en op welke manier ben je betrokken bij de sociale basis?

→ Ronde 1: Verkennen van de sociale basis

- Geef een korte introductie op de drie 'sferen' van de sociale basis. (Dit kan eventueel ook bij de gezamenlijke aftrap.)
  - **De persoonlijke sociale basis:** het (steunend) netwerk van een inwoner.
  - **De gemeenschappelijke sociale basis:** de formele en informele verbanden van inwoners en vrijwilligers.
  - **De institutionele sociale basis:** de accommodaties, collectieve voorzieningen en andere laagdrempelige voorzieningen waar iedere inwoner gebruik van kan maken. En alle steun ten dienste van de gemeenschappelijke sociale basis. De institutionele sociale basis is deels bemenst door betaalde krachten.
- Verspreid alle kaartjes op tafel met dingen die onderdeel kunnen zijn van de sociale basis. Dit noemen we de 'ingrediënten'.
- Laat de deelnemers de ingrediënten bekijken. Geef ze daar even de tijd voor.
- Elke deelnemer zoekt drie ingrediënten uit.
  - Eén die volgens hem/haar zeker tot de sociale basis behoort en bedenkt goed waarom dat zo is;
  - Eén die zeker niet tot de sociale basis behoort;
  - Eén waar hij/zij over twijfelt.

- Bij elk gekozen ingrediënt noteren de deelnemers bondig, maar voldoende uitgebreid de argumentatie op de achterkant van het kaartje.

→ Ronde 2: Gezamenlijk invullen van de sociale basis

- Laat de deelnemers samen het gespreksmodel invullen. Begin bij de ingrediënten die zijn uitgekozen in ronde 1.
- Als alle kaartjes van ronde 1 in het model geplaatst zijn, nodig je de deelnemers uit om opnieuw kaartjes te pakken, in stilte in te vullen, en in gesprek met elkaar de ingrediënten in het model te plaatsen.
- Ga steeds in op:
  - De aspecten van de positionering waar deelnemers het over eens zijn. Welke eigenschappen dragen eraan bij dat we dit (niet) tot de sociale basis rekenen?
  - De aspecten waar echt anders over gedacht wordt: welke eigenschappen dragen eraan bij dat we het oneens met elkaar zijn?

→ Tips voor de gespreksleider

- **Samenvatten:** vat waar nodig de argumentatie samen ('Als ik het goed begrijp...').
- **Consensus is geen doel:** check of men het met elkaar eens is (Doe dat vooral bij diegenen die zwijgen). Wanneer deelnemers het niet eens worden over of iets wel of niet tot de sociale basis behoort, geef dan aan dat ook dit waardevolle informatie is. Benadruk ook: als we iets niet tot de sociale basis rekenen, betekent dat niet dat we het niet belangrijk vinden.
- **Concluderen:** stuur gaandeweg zoveel mogelijk aan op voorlopige conclusies over wanneer je iets wel of niet tot de sociale basis rekent. Hulpvragen zijn:
  - Wat is het doel of effect van het ingrediënt? Bijvoorbeeld: 'Het draagt aan meer verbinding tussen inwoners'.
  - Wat is een karaktereigenschap? Bijvoorbeeld: 'Het is door vrijwilligers'.
- **Foto's:** maak zo nu en dan een foto voor de verslaglegging en vraag hiervoor toestemming aan de deelnemers.
- **Twijfel is goed:** stimuleer deelnemers om hun keuzen te beargumenteren. Soms blijkt zo'n keuze toch minder scherp, dan eerst gedacht. Juist dat is waardevol. Vraag daarop door. Help deelnemers hun argumentatie op tafel te leggen.
- **Kaartjes over?** Het is niet nodig om alle kaartjes in het model te plaatsen. Zorg dat je genoeg tijd overhoudt voor ronde 3.
- **Ingrediënten toevoegen?** Het kan zijn dat deelnemers heel graag een ingrediënt willen toevoegen. Dit kan op de lege kaartjes. Benadruk dat het niet de bedoeling is om een compleet overzicht te krijgen, maar geef ruimte aan deelnemers om enkele ingrediënten toe te voegen.

→ Ronde 3: Bepaal de bedoeling

- In deze stap probeer je grip te krijgen op *de bedoeling van investeren in de sociale basis*: waarom investeert de gemeente (en andere partijen) in de sociale basis? Wat is daarbij van belang? *Let op: het gaat niet om 'de bedoeling' van de sociale basis op zich, maar om 'de bedoeling' van investeren in/bijdragen aan de sociale basis.*

- Leg de bedoelingenkaartjes op tafel.
- Geef de deelnemers de kans om een 'bedoeling' toe te voegen (zie de lege bedoelingenkaartjes).
- Geef drie stickers aan de deelnemers. De deelnemers mogen de stickers verdelen over de mogelijke 'bedoelingen' die zijn ingebracht. Een deelnemer mag meerdere stickers aan één bedoeling geven, als ze dat belangrijk vinden.
- Nadat alle stickertjes verdeeld zijn, orden je de doelen: de meest gescoorde doelen komen bovenaan, de minst gescoorde onderaan.
- Bespreek met elkaar: is er een duidelijke 'hoofdbedoeling' van de sociale basis? Waar zijn we het over de bedoeling eens en waar zijn we het oneens?
- Breng in als gespreksleider: hoe verhouden deze bedoelingen zich tot de beleidsdoelstellingen van de gemeente?

→ Slotvraag

- Maak een rondje langs alle deelnemers
  - Wat heb je vandaag geleerd? Welke inzichten heb je opgedaan?
  - Waar kun je mee aan de slag?

→ Gezamenlijke afsluiting

Sluit gezamenlijk af. Vraag welke inzichten er in de slotronde naar voren kwamen. Vertel nog eens wat er met de resultaten gaat gebeuren.

VERSLAGLEGGING

De verslaglegging is maatwerk: afhankelijk van de bedoeling en het belang van de sessie kan een eenvoudige, visuele uitwerking gemaakt worden of een uitgebreide rapportage.

- Voor de visuele uitwerking is een Powerpoint-model beschikbaar. Hierin kunnen alle ingrediënten geplaatst worden per tafel, of als totaalbeeld.
- Voorbeelden van rapportages op basis van sessies met het gespreksmodel:
  - Voorbeeld gemeente Eindhoven
  - Voorbeeld gemeente Dijk en Waard

EVALUATIE

Bedankt voor het gebruiken van het Gespreksmodel Sociale Basis! Graag stellen we je een paar evaluerende vragen. Wilt u voor ons deze vragenlijst invullen?

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken